

fonètiques que s'han d'admetre en una transmissió anòmala com la de noms de plantes, que al principi no devien saber anomenar més que herbolaris i alguns frares i curanderos.

Sembla que farem bé de tenir ben present que la *calcida* és un *card*, i que els naturalistes han constatat la semblança gran que degué tenir amb el *χλωριον* de Dioscòrides, puix que li han atribuït aquest nom en el bateig científic, *card* aquest que s'usava contra les varices, *χρυσός*, i per això mateix li donaren aquell nom: cf. *chardon hémorrhoidal*, el nom francès (per més que el de les varices sembla haver estat per a alguns una altra varietat, el *Cirsium acaule* o *herbe aux varices*, de Rolland, p. 123).

Així és natural imaginar, d'una banda, que la influència de *CARDUS* sobre *χλωριον* havia de convertir-lo en *CARS*(1); i, per altra banda, que se li afegiria un qualificatiu diferenciador: ens recordem, en això, que en francès també en diuen *chardon des blés* (Rolland, el qual d'altra banda explica que el *chardon de gaignette* de la Charente Inf. pren nom de la *gaignette*, eina «destinée à couper ce chardon très commun dans les blés»); el nom ll. *cirsium arvense* quasi apunta al mateix, i el nom alem. *haferdistel*, pròpiament 'card de civada', tampoc no se n'entretira gaire. Llavors podem suposar que algun èmul de Dioscòrides en va dir *χλωριον σπρων* o sigui 'card varicós dels blats', gr. *σπρος* 'blat', d'ús general des d'Homer fins a Xenofont i Tucídides, al costat del qual també va usar-se un plural heteròclit *σπρα* (Heròdot sovint, i Àtic).

Això sí que ja és molt convincent: adaptació per part dels herbolaris llatins, de primer en *carsi-siton* o *carsition*, *-itum*, ja mig assimilat al nom llatí *CARDUS*, i després plural (prenent-lo per un neutre simple) **carsita* > *carssida*; en fi *calcida*, en intervenir-hi la influència de *calcigar*, que en definitiva, en boca d'alguns, causà el pas a *calciga*; que hi ajudés alguna altra influència com les que han introduït la *l* en *panical*, *espinacalç* i en el citat oc. *caou d'aze*, ho podem admetre, però ja no caldria.²

¹ Com que no existeix vora Barcelona un *calciga* «pedra petita de calç que es troba pels camins», contra el que diu *AlcM*, potser es tracta d'un malentès i *calciga* s'usaria també en el Barcelonès o Baix Llobregat? El *DAG* dona cita de *calciga* en *Lo Segador* de JMBosch.—² Es reporta la presència d'un nom de planta *calox cardiatus*, s. v. *calocatanos*, en el Pseudo-Apuleu (grecollatí, S. vi) que seria una mena de card, veg. Walde-H. Convinirà tenir-lo present, car no mancaria base fonètica per a una eventual derivació apta per explicar amb això *calcida*. Però són papers bastant mullats, i això no està d'acord amb l'anàlisi raonable que Bertoldi-Wartburg donaren de *calocatanos*. Qui sap qui té raó.

Calcifer, *calcificar*, V. *calç* I

CALCIGAR, 'trepitjar', dial. i ant., comú amb l'oc. *caussigar* i amb alguns parlars d'Itàlia: d'un ll. vg. *CALCICARE derivat de CALX, CALCIS, 'taló, peu' (cf. ll.

CALCARE 'trepitjar'). □ 1.ª doc.: S. XIII.

Calzigad<*a*> figura ja en les *Homilies* (2v22); i altres formes del verb en les *VidesR*: *calciguar los focs*, *causigueren les vies* --- (f° 169v2). Abunden els exs. en el període clàssic: «lo dit senyor rey, no cessava de brocar per lo camp, axí que tot lo *calcigà*, ab l'ascona muntera en la mà», desafiament de Bordeus, en Muntaner, § 90 (Casac. II, 72.13); «fets carreres públiques per les muntanyes, ab ferre e ab foch, *calcigats* los reys superbioses ---», Ant. Canals (*Scipiò*, NCL., 56); *calciguen* també en St. Vicent F. (*Sermons* II, 157.24; I, 81.32); «al monestir / dona hi entràs / ni s'acostàs / nunca n'hi veren; / ans me digueren / que la reyna, / Dona Marina / --- una jornada / --- hi volch entrar: / --- claustra, capelles, / quant *calcigaren*, / tot ho lavaren / e fort ragueren», JRoig (*Spill*, 15649), comentat així per Chabàs: «En Valencia se usa aún *calcigar* en sentido de 'pisar, pisotear'» (p. 291).

En efecte és un mot ben viu encara en diversos parlars occidentals (La Fatarella, 1936; Benasc, *BDC* IX, 70) i balears: només ací i allà a Mallorca, però sí que és ben viu a Menorca (*BDLC* IV, 351, «trepitjar, posar el peu damunt el d'un altre», Ferrer Guinart, *Rond.*, 214), i a Eivissa circula una pronúncia vulgar «*culsigà*: pisar» (PzCabreró), que sembla alteració recent (a la manera d'*estolviar*, mall. *colçons*, *do(l)fi*, etc.), o qui sap si supervivència escadussera del fet de llatí vulgar que haurem d'admetre en *coça* CALCEM.

Del català va passar al campid. *akkarçigài* «pisotear» (MLWagner, *RFE* IX, 240), que altrament reapareix en el Nord de l'illa (sassarès *cazzigà*), si bé en aquest, i més en el cors *calzigà*, ja és ben insegur que hi siguin deguts a influència del català, com sigui que el mot ha deixat descendència directa, poca o molta, en parlars del Nord d'Itàlia o dels Alps lombards (Bormio *scalzigar*, *scaltier* «fouler», Jud. Rom. XLV, 569; *AGI* XIV, 148).

El fet irrecusable, de tota manera, és que aquesta paraula ha tingut ferma i extensa existència en llengua d'oc, on ja apareix a l'Edat Mitjana *caussigar* «fouler aux pieds», i avui segueix viu a gran part del domini: d'una banda l'aran. *kayçigà*, també en alguns parlars llgd. (fins al Roergue) i sobretot en el provençal transrodanès: a Marsella, etc., i fins als parlars septentrionals de la zona alpina (*chaussiar*, Gap, Lallé); cf. *FEW* II, 73b.

L'ètimon *CALCICARE derivat de CALX, -CIS, és el que va suposar Montoliu, *BDC* III, 41. M-L. (*REW*, 1501a) li retreu que és impossible perquè -ICARE hauria donat *-egar*. Qualsevol dels dos que tingui raó, és inadmissible suposar que CALCICARE vingui de CALCARE com fa Wartburg, segurament per fugir de pronunciar-se contra l'un o contra l'altre.¹ I en aquest cas més aviat sembla que és M-L. el qui no jutja bé, car hauria de saber que *çí*' dona *ci*' i no pas *ce*, com diu ell, quan la *ç* es troba darrere palatal, tal com vaig demostrar amb copioses proves en un article de 1953 (*LleuresC*, 195-7), entre elles incloent-hi *calcigar*.